

Формування етики професійної діяльності у навчальних програмах перекладацької практики майбутніх перекладачів у Великій Британії

Стаття аналізує особливості професійної підготовки майбутніх перекладачів, формування в них вмінь і навичок етики поведінки, організації та проведення перекладацької практики та вплив її на формування зазначених вмінь і навичок.

Ключові слова: перекладацька практика, етична зрілість, етапи формування професійної компетентності, блок формування особистості, блок формування професійності.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Перекладачі визначають свою діяльність як посередницьку комунікацію між представниками різних культур. Але більшість програм підготовки перекладачів нівелюють це завдання і перетворюють його у виконання двох інструкцій: відповідність мов і відповідність культур. Досвідчені перекладачі та їх викладачі знають, що справжня міжкультурна, міжлінгвальна комунікація вимагає діяльності, що полягає у досягненні супутніх цілей і може бути поза мовами перекладу. Але навчання не завжди допомагає досягти цих цілей. Саме тому програми практичної підготовки перекладачів у Великій Британії покликані охопити всі сторони майбутньої перекладацької діяльності. Принаймні теоретично. Викладачі вимагають у цьому питанні деталізації навчальних завдань, створення нових курсів, визначення оновленого змісту професійної підготовки. Але студенти практично залишаються із несформованими полікультурними компетенціями, як-то: етика поведінки, моральність професіоналізму тощо.

З цієї проблеми постає ще більша, що фокусується на мові та культурі, а також на недостатньому рівні професійної підготовки майбутніх перекладачів. Такий підхід вимагає суттєвого переосмислення загального змісту професійної підготовки майбутніх перекладачів. Сьогодні перекладачів готують, використовуючи прямі методи та технології трактування навчального та професійного змісту. Майбутні перекладачі повинні розуміти всі аспекти мови та культури, етики поведінки тощо і використовувати мовну компетенцію з метою подолання культурних бар'єрів, а не створюючи такі. Саме тому на перше місце у професійній підготовці виступає практика, власне перекладацька практика, яку студенти проходять на старших курсах британських вищих навчальних закладів.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблемам організації та проведення перекладацької практики та формуванню етичної зрілості майбутніх перекладачів присвячували свої дослідження багато науковців. Серед них: В.Басов, М.Беленкі, Н.Бідюк, Дж.Гоза, М.Драгоманов, В.Карабан, Г.Китайгородська, Р.Кіддер, С.Кові, І.Корунець, В.Костомаров, Д.Куклі, С.Ніето, Е.Пассов, В.Пері, В.Слепович, К.Стюарт та інші.

Формулювання цілей статті... Метою статті є визначення необхідності проведення перекладацької практики для формування етичної зрілості майбутніх перекладачів та виокремлення основних етапів та методів виконання цих завдань під час професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу... У навчальних програмах підготовки майбутніх перекладачів у Великій Британії недостатньо уваги приділяється формуванню етики професійної діяльності. Майже відсутні курсові роботи з такої дисципліни, як „Етика та мораль”. Також під час проходження практики студенти змушені працювати ізольовано від керівників, які могли б надати допомогу у вирішенні етичних ситуацій, конфліктів та сформувати відповідну компетенцію. Відсутність добре підготовленої та організованої практики, зважаючи на складність та багатогранність діяльності перекладачів, є явищем ризикованим для професійної освіти у даній галузі. Виходом з цієї ситуації педагоги вважають збільшення обсягів навчальних дисциплін, що допомагають формувати вміння і навички з критичного мислення, рефлексивного аналізу, що необхідні для успішної професійної діяльності і, зокрема, для ефективного пошуку рішень у складних етичних ситуаціях [2; 4; 8]. Механізмом досягнення таких результатів виступає поєднання формального курсу з морального та етичного мислення, як частини навчальної програми, і програм практичного навчання.

Під час реалізації організаційно-діяльнісних підходів до професійної підготовки, що мають на меті формування моральних цінностей, студент виконує певний алгоритм навчальних дій, який полягає у наступних завданнях:

- матеріал відбирається з урахуванням його ціннісного змісту;
- цілі та завдання визначаються для орієнтації підготовки на інтеграцію освітнього і ціннісного компонентів;
- встановлюється формат аудиторних і самостійних занять і завдань;
- відбираються конкретні перекладацькі засоби, прийоми та види діяльності;
- аналізуються потреби студентів;

Оцінюється ефективність тактики на основі моніторингу та оцінки сформованості моральних цінностей.

Оцінка результативності виражається у досягненні визначених цілей. Перекладацька складова навчання базується на системі відбору, розмежування та збалансованості мовного матеріалу, підборі текстового матеріалу, визначенні можливого рівня інтегрованості у соціокультурне середовище.

Організація перекладацької діяльності пов'язана з рішенням комплексу складних завдань з формування умінь студентів працювати з культурними джерелами та вирішення проблем етичних конфліктів. Викладач здійснює розвиток розуміння, вільного оперування навчальним матеріалом.

Під час організації професійного навчання важливо обрати тренувальний матеріал. Різні види завдань можуть формувати різні вміння і навички етики поведінки (згода/незгода, переконання, знання/незнання ціннісних орієнтирів, позитивна/негативна оцінка, обґрунтування тощо).

Формування у студентів базових складових перекладацької компетенції для виявлення ціннісних компонентів дозволяє успішно поєднувати професійне навчання з вдосконаленням іншої мови, знань культури, країни тощо. Важливе значення під час практичної діяльності має знаходження позитивних точок дотику, загальних моральних рис, переконливого стимулювання інтересу до професійної діяльності.

Необхідним компонентом навчального процесу підготовки майбутніх перекладачів є розуміння процесу формування професійної компетентності і визначення вмінь і навичок, що входять до цієї компетентності. Згідно з сучасними дослідженнями, компетентнісні вміння і навички майбутніх перекладачів будуть визначатися через академічні вміння і навички послідовного перекладу у відповідності до культурних особливостей реципієнтів (наприклад, знання вибору типу мовлення у тій чи іншій ситуації, інтонаційне забарвлення, міміка обличчя, тон розмови тощо); вміння і навички одночасного (синхронного) перекладу з урахуванням культурних та етичних норм та правил; вміння і навички аналізу ефективності перекладацької поведінки, використання професійних стратегій, теорій, методів; вміння і навички демонстрації можливості ефективно працювати в команді; вміння і навички гнучкості у вирішенні проблем перекладу; вміння і навички ведення переговорів під час здійснення перекладу з урахуванням лінгвістичної, культурної, професійної компонент діяльності; вміння і навички демонстрації здібностей використовувати технологічний підхід до виконання професійних завдань.

Суперечність між визначенням мети та етичними рамками під час перекладацької діяльності досліджувалися професором В.Г.Перрі, дослідником із Гарвардського університету. Під час викладацької діяльності він досліджував інтелектуальний та етичний розвиток студентів, що у подальшому призвело до формування теорії моральної компетенції перекладачів. Науковець виділяє чотири основних етапи інтелектуального та етичного розвитку, що формуються для подальшої перекладацької діяльності: основний дуалізм, поліфункціональність, релятивізм підпорядкування та релятивізм [7]. М.Беленкі та інші внесли певні корективи у ці етапи та назвали їх, відповідно, отримані знання, суб'єктивні знання, процедурні знання та конструктивні знання [1].

Основний дуалізм або отримані знання включають такі аспекти організації навчальної діяльності: формування полярності світогляду студентів, співпраця з адміністрацією у подальшій діяльності, зв'язки з усіма учасниками навчального процесу для успішного пошуку рішень у професійних ситуаціях, коригування результатів навчання.

Поліфункціональність або суб'єктивне знання виражається у початку самостійності міркувань студентів, розвитку персональної свободи відповідно до диверсивності думок та багатогранності перспектив, що існують у суспільстві, аналіз цінностей, реформування світогляду відповідно до нових отриманих знань про суспільство.

Релятивізм підпорядкування або процедурні знання проявляються, насамперед, у аналітичності та оцінюванні етичності поведінки, самоаналізі, розвитку необхідних аналітичних вмінь і навичок для визначення етичного вибору у відповідності до раціоналізму та доцільності.

Релятивізм або конструктивні знання – це розуміння студентами релятивності правди, залежності значення від контексту та ситуації, розвиток вмінь і навичок визначати прихований зміст для вибору правильної форми етики поведінки, розуміння існування багатогранності рішень у різних ситуаціях, формування відповідальності за результати діяльності.

Дискурс між практикантами та викладачами показує, що багато перекладачів знаходяться на етапі отриманих знань (у пошуку специфічних рішень етичних дилем). Мета програми перекладацької практики полягає у формуванні цих етапів шляхом розвитку особистості та вмінь приймати рішення. Як зазначав Р.Кіддер, „Етичність особистості – це здатність визнавати природу і поводитися гідно у різних моральних ситуаціях, розуміння відмінності між вірним та неправильним, здатність робити правильний вибір” [5, с.57].

Досягнення етичності є складним процесом, що має багато етапів. Ці етапи характеризують розвиток особистості майбутнього перекладача, фокусують увагу на визначенні цінностей та розвитку

самосвідомості, вмінь пошуку моральних та етичних рішень, розвитку критичної рефлексії та аналізу досвіду досвідчених перекладачів та ринку праці.

Усю діяльність з формування етики та моральності професійної поведінки майбутнього перекладача можна умовно поділити на два блоки: блок формування особистості та блок формування вмінь прийняття етичних рішень. Перший блок містить такі етапи: визначення основних та головних цінностей, формування самосвідомості та інтелектуальної і етичної зрілості, практика сформованих умінь поведінки, оцінка та розуміння вірності та невірності типів поведінки у професійних ситуаціях, оцінка та розуміння типів конфліктів, формування вмінь і навичок критичного мислення та прийняття рішень. Другий блок починається з останнього етапу попереднього блоку, потім продовжується у отриманні знань та практиці етичних стандартів, визначенні етичних дилем, отриманні знань та формуванні вмінь і навичок використання стратегій поведінки та рішень, подальших самовдосконаленні та самоосвіті.

На практичному рівні навчальні блоки, що вказані вище, можуть використовуватися як базові для створення курсу чи серії курсів, пов'язаних з формуванням вмінь і навичок пошуку етичних рішень. Багато дослідників вже працюють над цим питанням. Кожен блок методично реалізується через систему вправ та тренінгів, інших видів навчальної діяльності, що у кінцевому результаті призводять до етичної зрілості. Основними критеріями такої зрілості виступають визначення цінностей, критичне мислення та аналітичні вміння і навички, подальше самостійне навчання та рефлексія.

Нижче наводяться приклади навчальних вправ та завдань, що формують та розвивають ці критерії сформованості вмінь і навичок пошуку етичних рішень. На жаль, єдиної моделі вони не утворюють і тому можуть застосовуватися як окремі методичні прийоми під час навчально-пізнавальної діяльності майбутніх перекладачів.

Під час формування вмінь і навичок визначення цінностей студенти починають досліджувати свої особистісні цінності у відповідності до потреб та вимог суспільства, соціалізації та глобалізації спільнот та народів. Без розуміння того, що практиканти особисто вносять у професійну діяльність перекладача, ми не можемо визначити методи формування етичної зрілості та професійної самосвідомості майбутніх перекладачів. Методично доцільними у даному випадку є наступні види вправ:

1. Ведення рефлексивного щоденника [3, с.106; 8]. Студенти ведуть щоденник курсу, в якому вони записують події та зауваження щодо навчальної діяльності. Викладачі формують питання або ситуації, на які студенти знаходять відповіді і записують їх у щоденник. Свої записи студенти прилюдно зачитують під час занять, що призводить до формування довірчих відносин, самосвідомості, прийняття ризикованих рішень, поваги до приватного, конфіденційного.

2. Дослідження публікацій з етики. Газети та документи є ґрунтовним засобом визначення етичних проблем. Студенти шукають приклади етичних конфліктів і обговорюють їх, шукаючи виходи з таких ситуацій, аналізуючи рішення.

3. Відкриті дискусії. Формуються такі риси особистості, як: чесність, відвертість, повага, відповідальність тощо. Джерелами інформації для тем дискусій є тексти, статті та дослідження життя та діяльності визначних особистостей (наприклад, Сократ, Мартін Лютер Кінг, Ганді тощо). Студенти можуть розвивати характеристики цих особистостей, аналізувати, які риси є позитивними для їхньої професійної діяльності.

4. Аналітичне кейс-навчання. Таке навчання використовується для досягнення глибшого розуміння специфічних проблем пошуку етичних рішень. Згідно з С. Ніето, ефективний кейс характеризується як спеціальний, описовий, евристичний та індуктивний навчальний матеріал, що зосереджує увагу на особистості або на соціальній одиниці, розумінні та визначенні основних характеристик та генералізації гіпотетичних даних. Кейс-навчання може використовуватися для визначення цінностей, проблем, виборів з різних аспектів їх прояву. Ці вміння та навички є базовими для подальшого розвитку критичного мислення та рефлексивного аналізу [6].

Критичне мислення та аналіз як етап розвитку майбутнього перекладача стимулює студентів до визначення здатності вирішувати етичні проблеми. Вони повинні навчитися ідентифікувати етичні питання, критично аналізувати різноманітні шляхи їх вирішення, обирати прийоми поведінки і обґрунтовувати свій вибір та своє рішення. На цьому етапі студенти починають формувати власні моделі поведінки у професійних ситуаціях. Найбільш ефективними видами навчальних завдань у даному випадку є:

1. Дискусії. Студенти беруть участь у дебатах, в яких дві групи працюють у команді, готують аргументи за і проти визначеної теми. Дебати проводяться зі всією групою, а студенти діляться на дві групи: одна виступає за поставлену тему, інша – проти. Кожний виступ повинен бути аргументований і базуватися на вірогідних даних. Теми дебатів обираються з контроверсивних видань, що можуть бути як професійного, так і непрофесійного спрямування.

2. Професійне аналітичне кейс-навчання. Різноманітні кейс-завдання, що ілюструють конфлікти у перекладацьких ситуаціях, можуть виноситися на практичні або семінарські заняття. Студенти повинні завжди давати повні відповіді на поставлені питання, аналізувати аргументи, визначати доцільність або неприйнятність обраного рішення.

Подальше самовдосконалення та самостійне навчання вимагає від студентів професійності у пошуку рішень у етичних ситуаціях, а це, у свою чергу, вимагає знань стратегій поведінки і професійного вдосконалення. Випускники перекладацьких факультетів приймають участь у менторських програмах і продовжують навчання як колегіальні спостерігачі, інтерни, практиканти, стажери тощо. Молоді фахівці повинні починати практичну діяльність розуміючи, що формування етичної зрілості – це довготривалий процес, який вимагає постійного самовдосконалення, самоосвіти.

Споживачі перекладацьких послуг ризикують отримати неякісний продукт, якщо фахівці мають недостатньо сформовані вміння і навички етики поведінки і пошуку рішень. Ефективне формування у практикантів зазначених умінь і навичок є центральним завданням процесу професіоналізації та професійної інтеграції майбутніх перекладачів. Основним аспектом цього є переведення сформованих умінь на рівень підсвідомості, що є запорукою успішності кар'єрного росту фахівців з перекладу.

Висновки... Дослідження особливостей перекладацької практики дозволило нам стверджувати, що цей вид професійної підготовки якнайбільше підходить до формування полікультурних компетенцій, етичної зрілості майбутніх перекладачів. Найоптимальнішим варіантом такої діяльності є поєднання професійного та поведінкового факторів, професійного та особистісного блоків формування компетентності. Практика дозволяє формувати вміння і навички перекладу, самосвідомість, вирішення проблем, самооцінку. Покращення методів досягнення таких результатів полягає у розвитку проблемного навчання, кейс-навчання та виконання практично зорієнтованих завдань. Етична зрілість допомагає студентам отримувати кращі знання, успішно вирішувати кар'єрні питання, формувати розвинену особистість.

Список використаних джерел і літератури

1. Belenky M. Women's Ways of Knowing / M. Belenky, B. Clinchy, N. Goldberger, J. Tarule. – New York : Basic Books, Inc., 1986. – 234 p.
2. Cokely D. Exploring Ethics: A Case for Revising the Code of Ethics / D. Cokely // Journal of Interpretation: Registry of Interpreters for the Deaf. – Silver Spring, MD: RID Publications. – 2000. – P. 25–31.
3. Covey S. The Seven Habits of Highly Effective People / S. Covey. – New York : Simon & Schuster Publishers, 1989. – 342 p.
4. Hoza J. Toward Ethical Sensibility: Three Levels of Ethical Analysis and a Comprehensive Model of Ethical Decision-Making for Interpreters / J. Hoza // Journal of Interpretation: Registry of Interpreters for the Deaf. Alexandria, VA: RID Publications. – 2003. – P. 76–79.
5. Kidder R. How Good People Make Tough Choices / R. Kidder. – New York : William Morrow and Company, Inc., 1995. – 312 p.
6. Nieto S. Affirming Diversity: The Sociopolitical Context of Multicultural Education / S. Nieto. – White Plains, NY: Longman Publishing Company, 1992. – 178 p.
7. Perry W. G. Forms of Intelligence and Ethical Development in the College Years / W. G. Perry. – New York : Renchart & Winston Publishers, 1999. – 254 p.
8. Stewart K. The Dimensions of Ethical Decision-Making: A Guided Exploration for Interpreters / K. Stewart, A. Witter-Merithew. – Denver, CO: Distance Opportunities for Interpreter Training Center, 2002. – 184 p.

Анотація

О.В.Сергеева

Формирование этики профессиональной деятельности в учебных программах переводческой практики будущих переводчиков в Великобритании

Статья анализирует особенности профессиональной подготовки будущих переводчиков, формирования у них умений и навыков этики поведения, организации и проведения переводческой практики и влияние ее на формирование указанных учений и навыков.

Ключевые слова: переводческая практика, этическая зрелость, этапы формирования профессиональной компетентности, блок формирования личности, блок формирования профессионализма.

Summary

O.V.Sergeyeva

Forming Ethics of Professional Activity in Educational Programs of Interpreters Internship of Future Interpreters and Translators in Great Britain

The article analyses the peculiarities of professional training of future interpreters and translators, forming their skills in ethical behavior, organization and conducting the interpreters' internship and its influence on forming the mentioned skills.

Key words: interpreters' internship, ethical maturity, stages of forming of professional competence, block of personality forming, block of professional training.

Дата надходження статті:

„30” березня 2011 р.